

VERGİ EĞİTİMİNİN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ BİLİNCİ VE FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ARAŞTIRMA*

Yrd.Doç.Dr. Uğur ÇİÇEK**
Yrd.Doç.Dr. Ferhat BİTLİSLİ***

Ampirik İnceleme
(Empirical Research)

Muhasebe ve Vergi
Uygulamaları Dergisi
Temmuz 2017; 10 (2): 261-278

Öz

Vergi bilinci, devletin görevlerini yerine getirebilmesi açısından verginin önemini bilen bireylerin, vergisel yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki istekliliklerinin düzeyini ifade etmektedir. Kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı ile mücadelede sadece yasal yaptırımların ve caydırıcı politikaların yeterli olmaması, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamayı da gerekli kılmaktadır. Toplumda vergi bilincinin oluşturulmasıyla gönüllü uyum düzeyinin artırılması mümkündür. Vergi bilincinin oluşturulmasındaki en önemli unsur toplumun eğitim düzeyi ve eğitim uygulamalarının içerisinde vergi ile ilgili eğitim faaliyetlerinin etkinliğidir.

Bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi öğrencilerinin vergi farkındalığı ve bilincinin oluşmasında, vergi eğitiminin etkisinin ölçülmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilerin vergi bilinci, literatürde daha önceden farklı araştırmacılar tarafından kullanılmış olan anketlerin geliştirilmesi suretiyle hazırlanan sorular vasıtasıyla ölçülmektedir. Bu suretle, bu iki öğrenci grubu arasındaki vergi bilinci açısından farklılık gözlemlenerek vergi eğitiminin vergi bilinci üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Vergi Bilinci, Vergi Farkındalığı, Vergi Eğitimi, Vergi Uyumlu

JEL Kodları: H26, H20, A23

* Makalenin gönderim tarihi: 07.12.2016; Kabul tarihi: 16.01.2017 ve iThenticate benzerlik oranı % 40

** Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak ZTYO, Muhasebe Finansal Yönetim Bölümü Öğretim Üyesi, ugur-cicek@mehmetakif.edu.tr

*** Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak ZTYO, Muhasebe Finansal Yönetim Bölümü Öğretim Üyesi, fbitlisli@mehmetakif.edu.tr

EFFECT OF TAX EDUCATION ON THE CONSCIOUSNESS AND AWARENESS OF UNIVERSITY STUDENTS ABOUT TAX: A RESEARCH

ABSTRACT

The tax consciousness means that the level of willingness to meet the tax responsibilities of individuals who are aware of the importance of taxation in terms of the performance of state's functions. Inadequacy of the legal enforcement and the dissuasive politics solely in the struggle of the unrecorded record economy and the tax evasion requires the voluntary obedience of taxpayers to taxation. It is possible to increase voluntary compliance by creating the tax consciousness in the society. The most important factor in the creation of the tax consciousness is the educational level of the society, and the efficiency of educational activities related to taxation in the educational practices.

In this study, it is aimed to determine the effect of tax education on the creation of the awareness and consciousness of the students in the Mehmet Akif Ersoy University. The tax consciousness of students is evaluated with a questionnaire form developed by collecting the questions of the questionnaires prepared and used by various researchers previously in the literature. In this way, the effect of tax education on the tax consciousness is evaluated by determining the difference between those two kinds of student groups in terms of tax consciousness.

Keywords: Tax Awareness, Tax Consciousness, Tax Education, Tax Compliance

JEL Codes: H26, H20, A23

1.GİRİŞ

Kamu kesiminin en önemli gelir kaynağı olan vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi için, devlet tarafından mükelleflerin vergi gayretini arttırmaya yönelik birçok zorlayıcı ve yasal düzenlemeler yapılmakla birlikte, mükelleflerin vergiler karşısındaki tutum ve davranışlarını olumlu yönde teşvik etmek amacıyla da çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Vergilerin başarılı bir şekilde toplanabilmesi için devletlerin, mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmeleri noktasında takındıkları tutum ve davranışları etkileyen faktörleri doğru tespit etmeleri ve bu tespitler doğrultusunda politikalar geliştirmeleri gerekmektedir (İzgi ve Saruç, 2011: 141). Vatandaşların vergiyi kendilerinden zorla alınan para olarak değil de, kamu hizmetlerinin karşılanmasının bir bedeli olarak değerlendirmeleri gerekmektedir. Kayıt dışı ekonomiyi ve vergi kaçakçılığını önlemede sadece uygulanan yasal yaptırımlar ve caydırıcı

politikalar yeterli olmadığı için, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun sağlanması ile vergilerin etkin bir şekilde toplanması mümkündür. Gönüllü uyum düzeyinin artırılmasında, toplumun vergi bilincinin oluşturulması en önemli etkenlerden birisidir.

Devletin yerine getirmekle yükümlü olduğu kamu hizmetlerinin karşılanması için mükelleflerin elde ettiği gelirlerden veya servetlerinden yasalarda belirtilen usul, esas ve oranlara uygun olarak katkıda bulunmaları gerektiğini; fark etme, bilme, hatırlama yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir (Zorlu, 2012: 6). Bu da vergi bilincinin artırılmasıyla sağlanabilmektedir.

Bir toplumda vergi bilincinin oluşması için verginin ilk olarak bireyler tarafından algılanması ve bu değerlerin içselleştirilmesi gerekmektedir. Vergi bilincine sahip bir toplum; kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesi bakımından vergi gelirlerinin devlet için anlamını kavrayan ve vergi ile ilgili ödevlerini yerine getirme istekliliği olan bireylerden oluşmaktadır (Özen vd., 2015: 280). Söz konusu isteklilik düzeyi ne kadar yüksek olursa vergi bilinci de o kadar yüksek olmaktadır. Çünkü vergi bilincinin yüksek olduğu toplumlarda mükellefler, toplanan vergilerin kendilerine ne şekilde döneceğini; dolayısıyla ödedikleri vergilerin nereye kullanıldığını bilirler ve bunun neticesinde üzerlerine düşen vergi ile ilgili yükümlülüklerini kendilerinden beklenildiği gibi ve içlerinden gelerek yerine getirirler (Yegen, 2013: 6). Vergi bilincinin toplumda yerleşmesine paralel olarak vatandaşların hükümetlerden beklentileri artacaktır. Ayrıca vatandaşlar hükümet politikalarını daha fazla sorgulamaya başlayacaktır. Kısaca vergi bilinci yüksek olan mükellefler aynı zamanda, bilinçli birer vatandaş olacaktır (Güner, 2008: 8).

Vergi bilincini arttırmada en önemli faktörlerin başında vergi eğitimi gelmektedir. Henüz mükellef olmayan vatandaşların vergi konusunda bilinçlendirilmesiyle; toplumsal yükümlülüklerine karşı daha sorumlu bireyler yetiştirilmekte ve vergilendirme ile ilgili önyargılı davranışları da kontrol altına alınmaktadır.

Bu çalışmada vergi bilincinin oluşmasında vergi eğitiminin önemini değerlendirmek açısından Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde vergi ile ilgili eğitim (Kamu Maliyesi, Vergi Hukuku, Türk Vergi Sistemi) almış olan öğrenciler ile vergi eğitimi almamış olan öğrenciler üzerinde vergi bilincini ölçmeye yönelik bir araştırma yapılmaktadır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin vergi bilinci düzeyi tespit edilmekle birlikte vergi eğitimi almış olan öğrencilerle almamış olan öğrenciler arasındaki farklılıklar da ortaya konulmaktadır. Potansiyel mükellef ve meslek mensubu olan vergi dersi almış öğrencilerin vergi

bilincinin yüksek olması mezun olduktan sonra oluşturacakları etki nedeniyle önem arz etmektedir.

2. VERGİ BİLİNCİ KAVRAMI

Kamu hizmetlerinin en önemli finansman kaynağı olan vergiler özel kesimden kamu kesimine doğru bir fon/kaynak aktarımı işlemi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, mükellefler açısından vergi ödemek bir maliyet bir başka deyişle yük oluşturmaktadır. Bu durum mükelleflerin bu yükten kurtulma yönünde birtakım çabalara (vergiden kaçınma, vergiyi kaçırma, vergiyi yansıtma vb.) girişmesine yol açmaktadır. Mükellefler, kendileri açısından mali yük olma özelliği taşıyan vergiye karşı ya gönüllü olarak ödeme ya da yakalanma ve cezalandırılma riskini göz önüne alarak ödememe şeklinde bir tepki ortaya koyarlar (Şentürk, 2014: 130-131). Vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir. Vatandaşların bu görevlerini tam olarak yerine getirmeye istekli olabilmeleri için vergi ödemenin ne anlama geldiğini sorgulamaları beklenirken; devletin de mükellefleri gereksiz formalitelerle boğmaması, eşit, adaletli ve basit bir vergi sistemi oluşturması gerekmektedir (Cansız, 2006: 132). Vergilendirme ile ilgili belirlenen hedeflere ulaşabilmek için yükümlülerin bakış açılarının iyileştirilmesine ve bununla ilgili genel kabul görmüş ahlaki normların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle de vergi bilinci ve vergi ahlaki kavramları büyük önem taşımaktadır (Organ ve Yegen, 2013: 244). Vergi sisteminin düzenli ve verimli bir şekilde işleminde şüphesiz mükelleflerinin vergiyi nasıl algıladıkları, mevcut vergi sistemine karşı düşünceleri ve vergi ödemeye ne kadar gönüllü oldukları önem arz etmektedir (Yegen, 2013: 5). Vergi mükelleflerinin vergi uygulamaları karşısındaki tutum ve davranışları, mükelleflerde vergiye uyumun ve dolayısıyla vergi bilincinin bir yansıması olup, bu yansımanın toplum açısından tespitinin yapılabilmesi için mükelleflerin tutum ve davranışlarını etkileyebilecek faktörlerin bilinmesini önemli kılmaktadır. Kavramsal olarak vergi bilinci verginin niçin ödendiği sorusunun mükellef nezdinde cevaplandırılabilir olmasıyla doğrudan ilgilidir (Bağdigen ve Erdoğan, 2010: 106).

Vergi bilincinin tanımına ilişkin literatürde birbirine yakın pek çok ifade olmakla birlikte genel olarak bakıldığında, tanımların ana noktasını bireylerin vergiyi algılamaları ve ödemedeki isteklilikleri oluşturmaktadır. Akdoğan (2003), vergi bilincini kamu hizmetlerinin sağlanması bakımından verginin önemini bilen toplum bireylerinin vergi ile ilgili ödevlerinin yerine getirmekteki istekliliklerinin düzeyi olarak tanımlamıştır. Devletin görevlerini yerine getirmesinde ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında verginin taşıdığı önemi bilen ve bu bilinç içerisinde ödevlerini olması gerekene uygun bir şekilde yerine getirme çabası içerisinde olan bir

toplumsal davranış biçimi vergi bilincinin temelini oluşturmaktadır. Vergi bilincinin oluşturulması, konu ile ilgili sağlıklı politikaların belirlendiği ve sabırla uygulamaya dönüştürüldüğü bir süreç ile mümkündür. Ayrıca gerekli mesajların verilmesi yaratılan etkilerin sürekliliği ve kalıcılığının sağlanması, toplanan vergilerle sunulan hizmetlerin tekrar ve etkin bir şekilde topluma döndüğü kanaatinin oluşmasını zorunlu kılmaktadır. Vergi bilinci; bireysel bir konu olmaktan çok toplumsal nitelik taşır ve genelleyen tavır ve davranışlar uygulamanın başarısını belirler (Akdoğan 2003: 181). Bir toplumda vergi bilincinin oluşması için verginin ilk olarak bireyler tarafından algılanması ve bu değerlerin içselleştirilmesi gerekmektedir (Özen vd., 2015: 280). Vergi bilinci, mükelleflerin vergiyle ilgili sahip oldukları farkındalık düzeyidir. Burada bahsedilen vergi farkındalığı, bireylerin vergi mevzuatı, mevzuatta yapılan değişikliklerin takibi ve vergi uygulamaları konusunda bilgi sahibi olmasını ifade etmektedir. Verginin neden ödendiğinin farkındalığı ise, vergilerin yararlanan kamu hizmetlerinin finansman kaynağı olarak görülmesini ifade etmektedir (Taytak, 2010: 499).

Vergi bilinci, vergilemeyi siyasi araç olarak görmekten çok, vergilemenin sosyal ve ekonomik faydalarının farkında olan çoğu gelişmiş ülkenin yerleştirmeye çalıştığı bir olgudur (Sarı, 2016: 30). Vergi bilincinin sağlandığı toplumlarda, vergiye gönüllü uyum kendiliğinden artarken; vergi bilincinin düşük olduğu toplumlarda, vergiyi kaçırma ya da vergiden kaçınma gibi vergiye karşı olumsuz davranışlar ortaya çıkmaktadır (Birinci, 2010: 94). Burada göz önünde tutulması gereken diğer bir husus; konunun, bir ülkede yalnızca mali fedakârlıklarda bulunması öngörülen kesimlerin sahip olmaları gereken bilinç düzeyi ile değil, aynı zamanda yönetme ve yönlendirme görevi verilenlerin bilinç düzeyi ile de yakından alakalı olduğudur (Zorlu, 2012: 26).

Bir ülkede vergi bilincinin oluşturulması, kayıt dışı ekonomiyi önemli oranda azaltırken; sosyo – ekonomik gelişmelerin yaşanmasını da sağlamaktadır. Ayrıca vergi idaresinin organizasyonları ve vergi denetimleri kolaylaşarak daha hızlı ve etkin olur. Bireyler ödedikleri vergilerin nasıl kullanıldığını denetlemek için ise vergi tekniğinin açık, şeffaf ve net olması konusunda otoriteye baskı yaparak demokrasinin gelişimine katkı sağlamış olurlar (Sarı, 2016: 32). Toplumda vergi bilinci ne kadar arttırılırsa, devletin gücü ve devletin sağlayacağı imkânlar (daha iyi eğitim, daha iyi sağlık hizmeti gibi) da o oranda arttırılmış olacaktır (Taytak, 2010: 499). Çünkü kişilerin vergi ödememesi, sadece devlete zarar vermemekte, aynı zamanda devletin sunduğu hizmetlerin de vergiler ile karşılanması nedeni ile kişilerin kendisinin, yakınlarının ya da toplumun devletin sunduğu hizmetlerden gereği gibi yararlanamamasına neden olmaktadır. Uzun dönemde ise

devlet gelirlerindeki azalma ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir (Yardımcıoğlu, 2014: 97).

3. VERGİ BİLİNCİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Vergi bilincinin oluşumunu etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında; demografik yapı, eğitim, vergi sisteminin yapısı, kaynakların etkin kullanımı, ülkenin sosyo-kültürel ve politik yapısı ile dini inançlar yer almaktadır.

Demografik Yapı: Vatandaşların yaş, cinsiyet, medeni durum ve mesleki durumları vergi farkındalığında önemli etkenlerdir. Örneğin; öğretmen ya da memurun ödediği vergi ile serbest meslek erbabı ve tüccarın ödediği vergi farklıdır. Aynı gelire sahip ama icra ettikleri meslek sebebiyle farklı zahmetlerde bulunmaları ve aynı vergiyi ödemeleri durumunda ağır şartlarda çalıştığını ifade eden mükellef subjektif vergi yükünü daha çok hissedecektir. Yapılan araştırmalar evli olan mükelleflerin bekârlara oranla daha fazla vergi kaçırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Çünkü evli bireylerin sorumluluğunun daha fazla olması gelir kaybına tahammülün olmaması sonucunu doğurmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda; genelde kadınlara göre erkeklerin daha fazla vergi kaçırdığı görülmüştür. Nedeni ise genel olarak çalışma alanlarında erkeklerin fazla olmasıdır (Alkan, 2009: 19), (Birinci, 2010: 108), (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 122).

Eğitim: Eğitim faktörü, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Nitekim bu çalışmada da vergi bilincinin oluşmasında vergi eğitiminin önemi vurgulanmaktadır. Toplumda vergi bilincinin oluşturulması ve vergi ahlakının geliştirilmesi yükümlülerin vergi konusunda aldıkları eğitimle alakalıdır. Çünkü eğitim, bireyi iyi vatandaş olma, katılımcı olma, sorgulayabilme, bilgiye ulaşabilme gibi pek çok yönüyle geliştirme gücüne sahiptir. Eğitimin toplumun en küçük bireyi olan çocuklardan başlanması vergi bilincinin geniş alanlara yayılması için önemlidir. Bugünün çocukları yarının büyükleri olduğunun bilinç ve sloganiyla vergi bilinci gelecek nesillere aktarılmalıdır (Egeli ve Diril, 2014: 36).

Vergi Sisteminin Yapısı: Mükellef davranışları üzerinde belirleyici olan unsurlardan bir tanesi de vergi sisteminin yapısıdır. Çünkü sade, anlaşılabilir ve ağır formalitelerin olmadığı bir yapı mükelleflerin yasalara uygun davranmalarına ve vergiye gönüllü uyumuna katkıda bulunmaktadır. Vergi yapısının karmaşık olması, mükelleflerin farkında olmadan da vergiye uyumunun azalmasına neden olacaktır. Muafiyet ve istisna gibi uygulamalarda bazı kesimlerin diğerlerine göre avantaj sağlaması, mükelleflerin vergilemedeki adalet ve eşitliği yargılamalarına

ve vergi ödeme konusunda olumsuz tutum ve davranış sergilemelerine yol açabilmektedir. Vergi kanunlarının sıkça değişmesi ve vergi aflarının çıkarılması mükelleflerin vergilemede adaletsizliğin olduğu algısını artıracak ve vergiye uyum düzeyini de azaltacaktır.

Kaynakların Etkin Kullanımı: Vatandaşların ödedikleri verginin ne şekilde kullanıldığını bilmesi vergiye karşı tutumlarını etkilemektedir. Kaynakların etkin kullanıldığı ve israf edilmeden harcamaların yerinde yapıldığı algısı, mükelleflerin vergiyi üzerlerinde bir yük olarak değil de kamu hizmetlerinin sağlanabilmesi için gerekli olan bir ödeme olarak görmelerini sağlayacaktır.

Sosyo-Kültürel Yapı: Ülkenin sosyal ve kültürel koşulları da bireylerin vergiyi algılamalarını ve vergi bilincini etkilemektedir. Sosyal ve kültürel faktörler içerisinde toplumun kültürel değerleri, inançları, yaşam düzeyleri, aile yapısı, sosyal gruplar, danışma grupları yer almaktadır. Örneğin, bireylerin tutum ve davranışları, içinde buldukları topluluğa göre farklılıklar göstermektedir (Taytak, 2010: 499).

Din Faktörü: Günümüzdeki medeni toplumlarda, tamamen dini tavsiyelere dayanan vergi sistemleri bulunmamasına rağmen verginin kutsallığını ve verginin ihmal edilmesinin dini açıdan hoş görülmediğini belirten açıklamaların, hayatını dini tavsiyelere göre yönlendiren yükümlüler üzerindeki etkileri büyüktür (Zorlu, 2012: 33). Nitekim Yeşilyurt (2015) yaptığı araştırma neticesinde İlahiyat Bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakına yönelik ifadelerine maliye bölümü öğrencilerine kıyasla daha fazla katıldıkları sonucunu tespit etmiştir.

4. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Vergi bilincinin oluşmasında en önemli faktörlerin başında eğitim unsuru yer almaktadır. Ülkemizde özellikle son yıllarda eğitim ve eğitimin içinde vergi faaliyetlerinin vergi bilinci üzerindeki etkilerinin ölçülmesine yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu konuda yapılan bazı çalışmalar;

Ömürbek vd.(2007), üniversitenin son sınıfına gelmiş öğrencilerin vergi bilincini ölçmek amacıyla Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF dördüncü sınıf öğrencilerine yönelik bir çalışma yapmışlardır.

Çakır (2010); ilköğretim okullarının 3., 4. ve 5. Sınıflarında öğrenim gören 10–12 yaşlarındaki öğrencilere vergi bilinci vermek için bir internet sayfası tasarlanmış ve geliştirilmiştir.

Taytak (2010); ilköğretim II. kademe öğrencilerinin vergi bilincini tespit etmek ve vergi bilincinin oluşmasında etkili olan faktörlerin neler olduğunu belirlemek amacıyla yönelik bir çalışma yapmıştır.

Zorlu (2012); Ankara ilinde ilköğretim 09-15 yaş grubu arasındaki 3-8. sınıf öğrencilerinin vergi kavramından ne anladıklarını belirlemek ve sahip oldukları vergi bilinçlerini ölçmek amacı ile 3-8. sınıf arasındaki 500 ilköğretim öğrencisine anket yapmıştır. Vergi bilinci, vergiyi tanıma, tanımlama, vergiye uyumu değerlendirme, vergisini ödeyenlere ve vergisini ödemeyenlere bakış, vergi kaçırma eylemlerine yaklaşım açısından ilköğretim öğrencilerinin yüksek düzeyde olumlu davranışlara sahip olduğunu belirlemiştir.

Sağlam (2013); gelecekte potansiyel vergi mükellefi olarak değerlendirilen öğrencilerin vergiye karşı tutum ve davranışlarının belirleyicisi olarak vergi algıları ve vergi bilinçlerinin ölçülmesini hedeflemiştir. Çalışma Hitit Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Çalışma sonucunda; verginin bir vatandaşlık görevi olduğu, toplum yararına olduğu ve ahlaki bir konu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yegen (2013); Adana ilinde muhasebe meslek mensuplarının mükellef davranışları üzerindeki etkileri üzerine bir araştırma yapmış ve neticesinde muhasebe meslek mensuplarının vergi bilinc ve vergi ahlaklarının oldukça yüksek çıktığını tespit etmiştir.

Özen vd. (2015); bireyin vergiyi ne şekilde algıladığı, hangi bilinç düzeyine sahip olduğu ve nasıl bir tutum sergilediğini ölçmek amacıyla İzmir'de ortaokul düzeyindeki bazı öğrenciler üzerine anket çalışması yapmışlardır. Elde edilen bulgular öğrencilerin vergi konusunda belirli bir algı düzeyine ulaştıklarını göstermiştir.

Yeşilyurt (2015); Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Maliye Bölümü ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerine anket uygulaması yapmış ve çalışma neticesinde ilahiyat bölümü öğrencilerinin vergi bilinci ve vergi ahlakına yönelik ifadelerle maliye bölümü öğrencilerine kıyasla daha fazla katıldıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Demir ve Ciğerci (2016); Vergi bilincinin oluşumunda eğitimin rolünü tespit etmek amacıyla, ilköğretim öğrencileri üzerinde yapılan ampirik bir çalışma yürütmüştür. Bu amaçla, öncelikle hedef öğrencilerin vergi bilinc düzeyleri tespit edilmiştir. Daha sonra aynı öğrencilere eğitimler verilmiş ve vergi bilinc düzeyleri tekrar tespit edilmiştir.

5. METODOLOJİ VE BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı yöntemi, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın hipotezleri hakkında bilgi verilecektir.

5.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacını, vergi farkındalığı ve bilincinin oluşmasında, vergi eğitiminin etkisini ölçmek oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacına bağlı olarak test edilecek hipotezler aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

H1: Öğreniminde vergi dersi alan öğrenciler ile vergi dersi almayan öğrenciler arasında vergiye karşı tutum bakımından fark yoktur.

H2: Öğreniminde vergi dersi alan öğrenciler ile vergi dersi almayan öğrenciler arasında vergi bilinci bakımından fark yoktur.

5.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Anket veri toplama tekniğine dayanan çalışmanın ana kütesini Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde Önlisans, Lisans ve Lisansüstü düzeyinde toplam 24.538 öğrenci eğitim görmektedir. Çalışma kapsamında tesadüfi örneklem yöntemi ile 414 öğrenciye yüzyüze anket yapılmıştır. Ana kütle için örneklem yeterliliği 378 olarak hesaplanmıştır.

Vergiye karşı tutum ve vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacı ile Ömürbek ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanmak suretiyle oluşturulan anket formu kullanılmıştır. Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; demografik bilgiler, ikinci bölüm; vergiye karşı tutum ve davranışlar, üçüncü bölüm de vergi bilincine ilişkin ifadelerden oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir ifade için beş-puanlı bir ölçek dâhilinde 1'den (kesinlikle katılmıyorum) 5'e (kesinlikle katılıyorum) kadar görüş belirtmeleri istenmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach's Alpha Testi ile hesaplanmıştır. İç tutarlılık analiz sonucunda ölçeklerin güvenilirliği genel kabul en az 0,70 (Kayış, 2006, 403-419) olduğu düşünüldüğünde, ölçeğin toplam puanlarına ilişkin güvenilirlik katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo-1: Güvenilirlik Analizi

Ölçekler	İfade Sayısı	Cronbach's Alpha
Vergiye Karşı Tutum Ölçeği	16	0,75
Vergi Bilinci Ölçeği	10	0,843

Araştırma kapsamında elde edilen veriler istatistik paket programı ile değerlendirilmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. Verilere normallik analizi yapılmış ve verilerin normal dağılıma uyduğu tespit edilmiştir (-1,96/+1,96). Vergi eğitimi alan öğrenciler ile vergi eğitimi almayan öğrenciler arasında Vergiye Karşı Tutum ve Vergi Bilincinin Oluşması

bakımından fark oluşup olmadığını analiz etmek amacı ile Frekans Analizi ve Bağımsız İki Örnek T-Testi yapılmıştır.

5.1. Araştırmanın Bulguları

5.3.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılanların Cinsiyet, Eğitim Durumu ve vergi eğitim ile ilgili bilgileri Tablo 2’de yer almaktadır.

Öğrencilerin demografik verileri incelendiğinde araştırmaya katılanların % 42’sinin kadın, % 58’nin erkek olduğu ve % 36,2’sinin vergi ile ilgili konularda eğitim aldığı, % 63,8’nin ise vergi ile ilgili eğitim almadıklarını bildirmişlerdir. Araştırmaya katılanların % 69,6’sının 22- 25 yaş aralığında olduğu, % 50,5’nin ise 1.000 TL ile 1.500 TL arasında gelir elde ettiği, eğitim düzeyi bakımından ise öğrencilerin % 30,9’u önlisans, % 60,1’i lisans, % 6,5’i yüksek lisans ve % 2,4’ü ise doktora düzeyinde eğitim almakta oldukları tespit edilmiştir.

Tablo-2: Öğrencilerin Demografik Bilgileri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	174	42
	Erkek	240	58
	Toplam	414	100
Eğitim Durumu	Önlisans	128	30,9
	Lisans	249	60,1
	Lisansüstü	27	6,5
	Doktora	10	2,4
	Toplam	414	100
Vergi Eğitimi	Evet	150	36,2
	Hayır	264	63,8
	Toplam	414	100
Yaş	18-20	78	18,8
	22-25	288	69,6
	26-29	48	11,6
	Toplam	414	100
Aylık Harcama	1001 TL - 1500 TL	209	50,5
	1501 TL - 2000 TL	185	44,7
	2000 TL ve üzeri	20	4,8
	Toplam	414	100

5.3.2. Vergiye Karşı Tutum

Araştırmaya katılan öğrencilerin vergiye karşı tutumlarını belirlemek amacı ile yöneltilen 16 ifadeye vermiş oldukları cevapların ortalaması Tablo 3'deki gibidir. Tablo 3 incelendiğinde vergi eğitimi alan öğrencilerin vergiye karşı tutumlarında belirleyici olan faktörlerden en önemlileri; Vergilendirmeyi hukuki bir konu olarak görmeleri (4,59), vergiyi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçası olarak görmeleri (4,44), vergiyi kutsal bir vatandaşlık görevi olarak görmeleri (4,36), vergi yükü fazla olduğunda kayıtdışılığın yüksek boyutlarda olacağı görüşü (4,12), bugün ödenmeyen vergilerin gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü arttırdığı görüşü (3,92) gelmektedir. Vergi dersi alan öğrencilerin vergiye karşı tutumlarının belirlenmesinde en düşük ortalama ise vergiyi özel yatırımların önünde bir engel olarak görmeleri (2,73)'dir.

Vergi eğitimi almayan öğrencilerin vergiye karşı tutumlarında belirleyici olan en önemli faktörler ise; bir mükellef olarak ödenen vergilerin tamamının farkında olmaları (3,36), yolsuzluk haberlerinin vergi ödemekten kaçınmayı sağladığı görüşü (3,32); vergi mevzuatının oldukça karışık ve anlaşılması zor olarak görmeleri (3,22), vergiyi kutsal bir vatandaşlık görevi olarak görmeleri (3,21) şeklinde sıralanmaktadır. Vergi dersi almayanlar için en düşük ortalama sahip olan ifade; vergi oranları yüksek olduğu için devletin yeterli vergi geliri toplayamadığı düşüncesidir (2,35).

Ortalamalar karşılıklı olarak incelendiğinde vergi eğitimi alan öğrencilerin vergi dersi almayan öğrencilere göre vergiye karşı tutumun belirlenmesine yönelik daha yüksek puanlar vermiştir. Bu sonuçlar mükelleflerin vergiler karşısındaki tutum ve davranışlarını olumlu yönde teşvik etmek amacıyla uygulanan politikalardan birinin vergi eğitimi olabileceğini göstermektedir.

Tablo-3: Öğrencilerin Vergiye Karşı Tutumları (Karşılaştırmalı)

	Vergi Eğitimi Alan			Vergi Eğitimi Almayan		
	N	Ortalama	Standart Sapma	N	Ortalama	Standart Sapma
Vergi sosyal sorumluluk anlayışının bir parçasıdır	150	4,44	0,64	264	2,93	1,53
Vergi kutsal bir vatandaşlık görevidir	150	4,36	0,74	264	3,21	1,32
Bugün ödenmeyen vergiler gelecek nesillerin vergi ve borç yükünü artırmaktadır	150	3,92	1	264	3,1	1,47
Vergi yükü fazla olduğu için kayıt dışılık büyük boyutlardadır	150	4,12	1	264	3,1	1,52
Vergilendirme hukuki bir konudur	150	4,59	0,57	246	3,09	1,3
Vergilendirme ahlaki bir konudur	150	4,01	1,08	264	2,58	1,26
Vergimi tam ve doğru olarak ödemezsem devlet hizmetleri aksayacaktır	150	3,21	1,34	264	2,35	1,36
Vergi oranları yüksek olduğu için devlet yeterli vergi geliri toplayamamaktadır	150	3,98	0,86	264	2,76	1,25
Yolsuzluk haberleri vergi ödemekten kaçınmayı sağlamaktadır	150	3,43	1,05	253	3,32	1,4
Yüksek vergi oranları karşısında mükelleflerin vergi ödemekten kaçınması doğaldır	150	3,79	1,17	264	2,94	1,45
Bir mükellef olarak ödediğim vergilerin tamamının farkındayım	150	3,26	1,16	264	3,36	1,22
Vergi mevzuatımız oldukça karışık ve anlaşılması zordur	150	3,09	1,09	264	3,22	1,43
Vergi mevzuatı hakkında yeterince bilgi sahibiyim	150	3,13	0,9	264	2,84	1,31
Vergi özel yatırımların önünde bir engeldir	150	2,73	1,07	264	3,39	1,31
Ödediğimiz vergilerin devlet tarafından yerinde kullanıldığına inanıyorum	150	3,16	0,92	264	2,89	1,34
Ülkemizde adil bir vergileme sistemi bulunmaktadır	150	3,27	1,14	264	2,89	1,68

5.3.3. Vergi Bilincinin Oluşması ve Arttırılmasını Etkileyen Faktörler

Araştırmaya katılan öğrencilerin vergi bilincinin ve arttırmasını etkileyen faktörler belirlenmesine yönelik olarak yöneltilen 10 ifadeye vermiş oldukları cevapların ortalaması Tablo 4'deki gibidir. Tablo 4 incelendiğinde vergi eğitimi alan öğrencilerin vergi bilincinin oluşması ve arttırılmasını etkileyen faktörler arasında en önemlileri; ödenen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığını bilinmesi (4,31), daha şeffaf ve hesap verilebilir devlet yönetimi (4,37), adil bir vergi reformu (4,41), medyada sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun

vurgulanması (4,03)'dir. En düşük ortalamaya sahip faktör ise reklam kampanyalarıdır (3,30).

Vergi eğitimi almayan öğrencilerin vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörler arasında en önemlileri ise; ödenen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi (3,61), adil bir vergi reformu (3,44), aile içi eğitim ve okul eğitimi (3,36) ve ağır cezai yaptırımlar (3,36) olarak sıralanmaktadır. En düşük faktör ise ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansımadır (2,77).

İfadelere verilen cevapların ortalamaları karşılaştırıldığında vergi eğitimi alan öğrencilerin ifadelerine verdikleri cevapların ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuç vergi eğitiminin devletin görevlerini yerine getirebilmesi açısından verginin önemini bilen bireylerin, vergisel yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki istekliliklerinin artmasına katkı sağladığını göstermektedir.

Tablo-4: Vergi Bilincinin Oluşması ve Artırılmasını Etkileyen Faktörler

	Vergi Eğitimi Alan			Vergi Eğitimi Almayan		
	N	Ortalama	Standart Sapma	N	Ortalama	Standart Sapma
Ödenen vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi vergi bilincini artırmaktadır.	150	4,31	0,97	253,00	3,61	1,38
Daha şeffaf ve hesap verebilir devlet yönetimi vergi bilincini artırmaktadır	150	4,37	0,64	253,00	3,30	1,17
Adil vergi yükü dağılımı sağlayacak bir vergi reformu vergi bilincini artırmaktadır.	150	4,41	0,72	253,00	3,44	1,22
Toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi vergi bilincini artırmaktadır.	150	4,27	0,87	253,00	3,21	1,42
Aile içi eğitim ve okul eğitimi vergi bilincini artırmaktadır.	150	3,86	1,00	253,00	3,36	1,18
Vergisini ödemeyenlere ağır cezai yaptırımlar getirilmesi vergi bilincini artırmaktadır.	150	3,56	1,48	253,00	3,36	1,30
Ekonomik ve mali politikaların sonuçlarının vatandaşa yansımaları vergi bilincini artırmaktadır.	150	3,67	1,28	253,00	2,77	1,07
Medyada, sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması vergi bilincini artırmaktadır.	150	4,03	0,87	253,00	3,42	1,20
Toplumun gelir seviyesi artması vergi bilincini artırmaktadır.	150	3,92	1,10	253,00	3,36	1,20
Reklam kampanyaları vergi bilincini artırmaktadır.	150	3,30	1,09	253,00	3,24	1,41

Vergi bilincinin oluşması ve artırılmasını etkileyen faktörler arasında vergi eğitimi alan ve almayan öğrencilerin farkı incelendiğinde ise; ödenen

vergilerin çok açık ve net olarak nerelerde kullanıldığının bilinmesi, daha şeffaf ve hesap verilebilir devlet yönetimi, adil bir vergi reformu, toplum eğitim seviyesinin yükselmesinin, medyada sempozyum ve kongrelerde verginin bir vatandaşlık görevi olduğunun vurgulanması faktörleri en büyük farklılık oluşturan faktörlerdir.

5.3.4. t-Testi Analizleri

Tablo 5’de araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen hipotezler vergi eğitimi alan ve almayan öğrencilerin “Vergiye karşı tutumları”, ve “Vergi bilincinin artırılması ve oluşturulmasına” ilişkin ifadelere vermiş oldukları cevapların ortalamaları üzerinden “Bağımsız İki Örnek t-Testi” ile sınanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla vergiye karşı tutum ölçeği içerisinde yer alan “Vergi özel yatırımların önünde bir engeldir” olumsuz ifadesi tersine çevrilerek puanlanmış ve ortalamaya dahil edilmiştir.

Öğrencilerin vergiye karşı tutumlarının öğrencilerin vergi dersi alıp almama bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan t testi sonuçları Tablo 5’deki gibidir; t testi sonuçlarına göre vergi dersi alıp almama bakımından vergiye karşı tutumun anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p < .005$). Vergi eğitimi alan öğrencilerde vergiye karşı tutum bakımından olumlu bir görüş bildirme söz konusudur. Bu da vergi eğitiminin vergiye karşı tutumun artmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin vergi bilincinin oluşturulması ve artırılmasında etkili gördüğü faktörlerin öğrencilerin vergi dersi alıp almama bakımından farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacı ile yapılan t testi sonuçları Tablo 5’deki gibidir; t testi sonuçlarına göre öğrencilerin vergi bilincinin oluşturulması ve artırılmasında etkili gördüğü faktörlerin öğrencilerin vergi dersi alıp almama bakımından anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p < .005$). Bu durum vergi eğitiminin, vergi bilinci oluşması ve artmasında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Tablo-5: t Testi Analiz Sonuçları

BOYUT		N	Ortalama	Standart Sapma	t	Anlamlılık
Vergiye Karşı Tutum	Vergi Eğitimi Alan	150	3,6546	0,32753	11,874	0,00
	Vergi Eğitimi Almayan	264	2,9913	0,63775		
Vergi Bilinci	Vergi Eğitimi Alan	150	3,9696	0,52804	8,909	0,00
	Vergi Eğitimi Almayan	264	3,3178	0,80251		

6. SONUÇ

Vergi bilincinin oluşması mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında olumlu yönde etki yaparak, gönüllü uyum düzeyini yükseltmektedir. Gönüllü uyumun artması devletin vergi gelirlerinde de artış meydana getirecek ve kamu hizmetlerinin daha etkin ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır. Vatandaşların vergiyi üzerlerinde bir yük olarak değil de kendisinin ve diğer vatandaşların yararlanacağı hizmetlerin sağlanması için gerekli olan bir kaynak olarak görmeleri vergi bilincinin artması sayesinde gerçekleşmektedir. Vergi bilincini oluşmasında, eğitim ve eğitimin içerisindeki vergisel faaliyetlerin artırılması önemli bir faktördür.

Çalışmada; vergi eğitiminin vergi bilinci üzerindeki etkisi; vergi eğitimi almış olan ve almamış olan öğrenciler üzerinde yapılan karşılaştırmalı bir analiz ile ortaya konulmaktadır. Öğrencilerin vergi farkındalığı, vergiye karşı tutumları ve vergi bilincinin oluşması olmak üzere iki aşamada ölçülmektedir. Analiz sonuçlarına göre; vergi eğitimi alan öğrencilerin gerek vergiye karşı tutumlarının gerekse vergi bilincinin oluşmasının vergi eğitimi almayan öğrencilerden daha olumlu olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları literatürdeki çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmektedir. Sonuç olarak vergi bilincinin ve farkındalığının oluşmasında vergi eğitimi önemli bir faktördür.

Kamu gelirlerinin en önemli kaynağı olan vergilerin etkin bir şekilde toplanabilmesi için vatandaşların vergiyi üzerlerindeki bir yük olarak görmemeleri, verginin sadece hukuki değil aynı zamanda ahlaki bir kavram olduğunu bilmeleri ve ödenen vergilerin kendilerine daha iyi hizmetler sağlamak amacıyla kullanıldığının farkında olmaları gerekmektedir. Vatandaşlara vergi eğitiminin verilmesi bu farkındalık düzeyini artırmaktadır. Ülkemizde vergi eğitimi sadece üniversitelerin ilgili bölümlerinde okuyan öğrencilere verilmektedir. Sonuç olarak ilgili bölümlerde okuyan öğrenciler dışındaki vatandaşlar vergi eğitimi almamaktadır. Vergi eğitiminin daha küçük yaşlarda verilmesi tüm vatandaşların bu eğitimi alması anlamına gelmektedir. Eğitim ne kadar küçük yaşlardan başlarsa toplumun vergi bilinci de o kadar yüksek olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2003). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Alkan, A. (2009). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Bağdigen, M., Erdoğan, A. (2010). Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 47(548), 95-112.
- Birinci, E. (2010). *Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi ve Vergi Bilinci: Tekirdağ İli Merkez İlçe Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- Buyrukoğlu, S., Erasa, İ. (2012). Vergi Bilincinin Oluşmasında Mükellef Haklarının Yeri ve Önemi. *Vergi Dünyası Dergisi*, 31(375), 116-127.
- Cansız, H. (2006). Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(2), 115 – 118.
- Çakır, H. (2010). Çocuklarda Vergi Bilinci Oluşturmaya Yönelik İnternet Sayfası Tasarımı. *Journal of Commerce*, 1 (19), 18-34.
- Demir, I. C., Ciğerci, İ. (2016). Vergi Bilincinin Oluşumunda Eğitimin Rolü: İlköğretim Öğrencileriyle Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 127-143.
- Egeli, H., Diril, F. (2014). Vergi Bilincinin Oluşumunda Bilişim Teknolojilerinin Rolü: İzmir İli İçin Bir Uygulama. *Sosyoekonomi*, 22(33), 33-55.
- Güner, Ü. (2008). *Türkiye’de Vergi Bilincinin ve Vergi Ahlakının Oluşmasında Gelir İdaresinin Rolü* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İzgi, K., Saruç, N. T. (2011). Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3(2), 133-142.
- Organ, İ., Yeğen, B. (2013). Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4).241-271.
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G., Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, 153, 102-107.

Özen, A., Altunoğlu, B. K., Öztornacı, E. (2015). Orta Öğretim Düzeyindeki Öğrencilerin Vergi Algılama Düzeylerine İlişkin Ampirik Bir Değerlendirme. *Journal of Management & Economics*, 22(2), 270-290.

Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyoekonomi*, 19(19), 315-334.

Sarı, B. (2016). *Türkiye’de Tarım Kesiminde Vergi Uyumu, Vergi Bilinci ve Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi: Malatya Merkez İlçe Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Şentürk, S. H. (2014). Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(3), 129- 143.

Taytak, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma. *Maliye Dergisi*, (158), 496-512.

Yardımcıoğlu, M., Akpınar, Y., Günay, Y. (2014). Vergi Okuryazarlığı ve Vergisel Farkındalık: Kahramanmaraş Araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 95-122.

Yeğen, B. (2013). *Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Oluşumunda Muhasebe Meslek Mensuplarının Rolü: Adana Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Yeşilyurt, Ş. (2015). Vergi Bilincinin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Maliye ve İlahiyat Bölümü Öğrencileri Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 36-56.

Zorlu, Ö. (2012). İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergi Bilinci Düzeyi ve Vergi Bilinci Düzeyi İle İlgili Örnek Uygulama (Ankara İli Örneği) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.